

ȘASE SCRISORI ADRESATE DIN SATU MARE DE DARIU POP
ROMANCIERULUI LIVIU REBREANU

Ioan NISTOR

Abstract: *Dariu Pop was an important personality of the culture, school and journalism from Satu Mare, between 1919-1940. In Năsăud, he was a secondary school colleague with Liviu Rebreanu, and their friendship lasted for their entire life. As school inspector in the county from the North West border of the country, Dariu Pop had important assignments in view of integrating the school from Satu Mare into the national education system. Beside this time consuming activity, he established his credentials as a writer, especially as a dramatic author.*

From the letters he sent to Rebreanu, we find information on his financial preoccupations and difficulties. He requests his opinion on the tragicomedy "Flăcări" (Flames) and the result was favourable. At Rebreanu's recommendation, the play was performed by the Macedonschi Company, in Satu Mare on the 12th of April 1935. He also asks him to intercede so that the film „Iglái Diákok” (Students' Life) of the Hungarian director Szatmary, translated by Dariu Pop in 1919, passes censorship. In another letter, he proposes Rebreanu the schedule of a visit in Satu Mare. The letters of Dariu Pop are proof of the friendship Rebreanu enjoyed among the literati from the north western region.

Keywords: *Correspondence, Dariu Pop-Liviu Rebreanu, intervention, the tragicomedy „Flăcări” (Flames), the novel „Gorila” (Te Gorilla), salary issues*

Dariu Pop s-a născut în Măgura Ilvei la 16 aprilie 1887 și a decedat la Cluj în 20 martie 1965, fiind înmormântat în Cimitirul Central. Rămâne orfan la o vârstă fragedă de ambii părinți. Începe studiile gimnaziale la Năsăud, unde e coleg cu Liviu Rebreanu, apoi le continuă la orfelinatele din Debrețin și Loșonț. Aici urmează cursurile preparandiei și își ia diploma de învățător și de organist. Lucrează ca învățător în mai multe școli din Ardeal, apropiindu-se de fruntașii români care pregăteau Unirea din 1918: dr. Vasile Lucaciu, Vasile Goldiș, Gheorghe Pop de Băsești etc. Scrie articole virulente în apărarea limbii române de efectele Legii Apponyi (1907), după care suferă o condamnare la temniță și trece Carpații în 1914, pentru a se alătura românilor ardeleni refugiați la București. Urmează cursurile Conservatorului de Muzică din București. Întreține legături de prietenie cu Rebreanu. Colaborează la ziare din Capitală cu articole în care demască regimul opresiv din Ardeal. În 1916, intră în armata română și luptă ca vânător de munte pe front, la Mărășești mai întâi, apoi participă la Campania de eliberare a Ardealului, având misiuni de cercetare în teritoriile pe care le cunoștea din tinerețe. Din 1919 până în 1940, ca revizor școlar și ca director, răspunde de destinele învățământului din Nord-Vest. Aici pune bazele unui învățământ modern, democratic și construiește 130 de școli noi. Urmează cursurile universitare la Cluj în 1921 și 1922. La Satu Mare, înființează două gazete (*Satu Mare* și *Granița*) și revistele: *Țara de Sus*, *Țara Oașului*, *Viața școlară*, *Școala sătmăreană*, fiind în ținuturile nord-vestice un deschizător de drumuri în acest domeniu. Contribuie la dez-

voltarea artei corale în mai multe localități sătmărene și maramureșene, ca dirijor, culegător de folclor muzical și compozitor. Scrie piese de teatru pentru elevi și pentru formațiile de teatru locale. Preocupat de istoria Sătmarului și Maramureșului, publică *Mărturii strămoșești*, apoi volumul de versuri *Crizanteme târzii*. A fost pasionat și de pictură, bucurându-se de prietenia celebrului pictor Aurel Popp. Amenințat cu moartea de autoritățile horthiste, la 30 august 1940, se refugiază peste granița impusă prin Diktat, la Turda. Din 1945, până în anul morții, își desăvârșește opera de compozitor. Lucrarea muzicală *Cantata Eliberării* a rămas în manuscris, dorința testamentară a sa fiind de a fi interpretată la Satu Mare. Postum i s-au publicat două romane: *Dascălul din Blidari* și *Măriuca nimănu*. A lăsat în manuscris două piese de teatru, mai multe studii istorice, didactice și scrieri despre artă. Darius Pop se înscrie în rândul marilor personalități interbelice din Nord-Vestul țării, Petre Bran, dr. Vasile Lucaciu, G. M. Zamfirescu, A. Davidescu, Eugen Seleş, O. Ruleanu, Aurel Popp etc.

Volume editate: **I. Antume:** Școala de menaj, comedie (1919); *Geografia Județului Satu Mare – povestea lui Ionel și a Ilenuții* (1922), Satu Mare; *Satumare megye földrajzs (Jancsi és Ilonka meséje)* (1922), Satu Mare; *Frații de cruce – Istoria lui Ion Prigoană și a lui Nicolae Călin – Geografia Țării Românești pentru învățământul primar* (1926), Satu Mare; În ultimul moment, *comedie într-un act* (1933), Satu Mare; *Poezia cu bucluc, O lucrare copiată, Vine don țător – Un prolog mititel și trei comedioane pentru copiii școalelor primare* (1933), Satu Mare; *Mărturii strămoșești – Note paleografice pe margini de cărți bisericești sătmărene* (1938), Satu Mare; *Crizanteme târzii, poezii* [1939], Satu Mare. **II. Postume:** *Dascălul din Blidari, roman* (2008), Satu Mare; *Dascălul din Blidari, roman* (2009), Cluj-Napoca; *Note autobiografice, memorii* (2015), Satu Mare; *Măriuca Nimănu* [roman neterminat] (2009), Cluj-Napoca; *Dascălul din Blidari, roman* (2015), ediția a III-a, Satu Mare; *Flăcări: tragicomedie în trei acte* (2018), Satu Mare. *Comedia Popenii* este sub tipar.

Despre Darius Pop au scris: George Sbârcea, Valentin Băințan, Viorel Cosma, Gh. Merișescu, Mihai Bălaj, Puia Florica Rebreanu, Nae Antonescu, Teodor Tanco, George Vulturescu, Claudiu Porumbăceanu, Bujor Dulgău, Doru Radosav, Ovidiu Suciuc, Ioan Viman, Emilia Belean, Ofilat Varvari, Ioan Nistor etc.

La Biblioteca Academiei se păstrează șase scrisori trimise de Darius Pop prietenului său Liviu Rebreanu, prima din 1927, ultima din 1938. Din nefericire, răspunsurile romancierului la aceste scrisori nu au fost identificate. Amenințat cu moartea de autoritățile maghiare de ocupație, la 30 august 1940, Darius Pop pleacă intempestiv din Satu Mare. Nu se știe dacă și-a salvat în întregime arhiva personală.

Scrisorile sunt interesante pentru datele pe care le oferă despre activitatea sa din Satu Mare și despre dificultățile materiale întâmpinate. Aflăm și despre eforturile sătmăreanului pentru promovarea pieselor sale de teatru și despre intervenția directorului Teatrului Național din București pentru ca tragicomedia *Flăcările* să intre în repertoriul trupei Macedonschi, ceea ce chiar s-a întâmplat. Solicitarea sprijinului s-a făcut în scrisoarea din 1931, iar piesa a fost prezentată la Satu Mare în 1935¹. Intuim nesiguranța autorului privind reușita lucrării, dar aflăm informații și despre travaliul depus pentru a ajunge la forma finală. Date importante aflăm despre vizita pe care Darius Pop personal i-o pregătește lui Rebreanu pentru a vizita și conferința în orașul de pe Someș. Se constată interesul lui Darius de a-l avea în mijlocul sătmărenilor pe celebrul romancier, o prezență onorantă pentru sine, dar și pentru românii sătmăreni, în relația lor cu minoritatea maghiară. Atent ala aceste detalii, Darius Pop notează:

„M'am gândit că totuși să accepti invitația Clubului (se referă la locația aleasă pentru conferință, n.n.), dar acesta fiind cercetat de mai mulți minoritari intelectuali, va trebui să schimbi subiectul și să alegi ceva adecvat și lor. În care caz ai face, ceea ce noi voim și facem: o mai mare

¹ Biblioteca Academiei Române, Secția de corespondență, *fondul Liviu Rebreanu*, vezi scrisoarea 38 (2).

apropiere. [...] Acum urmează să alegi din aceste: Sau vii cu un subiect de maximum ½ oră – ¾ ales special și pentru minoritari (nu trebuie să vorbești ungrește, dacă ai face și asta poate ai da de hac cu „prieteni tăi” în schimb ai stârni un delir și o binefacere[]). Sau alegi o altă zi, mai târziu, cu subiectul indicat – titlul e foarte sugestiv – la teatru².”

Scrisoarea datează din 20 octombrie 1931, iar vizita lui Rebreanu are loc la câteva săptămâni mai târziu.

Din 20 februarie 1936 datează o altă scrisoare din care aflăm că și-a construit o casă în Baia Mare (mai degrabă în Baia Sprie – Chiuzbaia), aflată în roșu, și că familia lui se află într-o mare criză financiară („sunt de prezent atât de gol de parale”). În aceeași scrisoare, se interesează de stadiul romanului *„Gorila”*³, despre care avea știință, pentru că în scrisoarea următoare (nedată) să-i ureze, atât el, cât și ceilalți prieteni sătmăreni, în total opt semnatari, ca romanul să fie încununat cu Premiul Nobel⁴.

Dariu Pop intervine cu o nouă cerere, pentru o piesă pe care nu o numește: „Te rog să-mi prezinți piesa, refăcută mult, Comitetului de Lectură dela Teatrul Național⁵”. Întrucât prima piesă, *„Flăcări”*⁶, a fost prezentată pe scenă în 1935, e posibil să fie acum vorba de dorința lui ca aceeași piesă să intre în repertoriul Teatrului Național, sau, mai degrabă, îi propune o piesă nouă, *„Popenii”*⁷.

Ultima scrisoare păstrată, are accente dramatice. Dariu Pop explică situația: „am fost numit inspector școlar pentru școalele minoritare din ținutul Someș, dar tot odată, din inspector bugetar ce eram, m-au dat la catedră (pe care nu o aveam) și m-au delegat de inspector.” Acest lucru a însemnat o diminuare accentuată a veniturilor, și de aceea, îi cere romancierului să facă intervenții la minister pentru a fi repus în funcția avută până atunci⁸. E o cerere delicată, care nu poate atenua senzația unei situații umilitoare pentru toți cei implicați.

În sfârșit, o informație inedită din aceste scrisori, se referă la colaborarea lui Dariu Pop cu firma Orient-Express și dorința sa de promovare a cinematografeii maghiare în România⁹. Aflăm că Szatmary (probabil un prieten maghiar) a cumpărat filmul „Iglái Diákok” – Viața Studențească, tradus de Dariu Pop încă din 1919, pentru a-l difuza în România, dar evenimentul întârzie, filmul fiind blocat la vamă. Dariu Pop intervine la Liviu Rebreanu pentru deblocarea situației și pentru ca filmul să treacă prin cenzură.

SCRISORILE LUI DARIU POP CĂTRE LIVIU REBREANU¹⁰

BIBLIOTECA ACADEMIEI R.P.R. SECȚIA DE CORESPONDENȚĂ.

Fondul – Liviu Rebreanu

Cota 38 (1-6) CMLXVIII

Emitentul – Pop, Dariu

Destinatarul – Liviu Rebreanu

Data – 1927-1938

144189 – 144194

² Idem, Scrisoare 38 (3).

³ Idem, Scrisoare 38 (4).

⁴ Idem, Scrisoarea 38 (5).

⁵ Idem, Scrisoarea 38 (4).

⁶ Dariu Pop, *Flăcări, tragicomedie în trei acte*, Ed. Citadela, Satu Mare, 2018.

⁷ Comedia *Popenii* se află în curs de editare.

⁸ Biblioteca Academiei Române, Secția de corespondență, *fondul Liviu Rebreanu*, Scrisoarea 38 (6).

⁹ Idem, Scrisoarea 38(1).

¹⁰ Transcrierea scrisorilor a fost făcută respectându-se total opțiunile ortografice ale autorului și formele lexicale specifice perioadei interbelice.

38(1)
CMLXVIII

Satu Mare, 16 Oct.1927

Dragă Liviu,

Di Szatmary a cumpărat filmul „Iglái Diákok” - Viața Studentească, tradus de mine încă în 1919. A întârziat cu dânsul la vamă.

Te rog, nu fi supărat că ți-l trimit pe cap, dar are nevoie urgentă să treacă mai repede prin cenzură.

Fă bine și dă-i autorizație dacă se poate pe garanția mea, iar dacă nu se pot exclude formalitățile înleznește-i să teacă la întâia ședință de joi, sau vineri, când o aveți.

Repet, garantez filmul, întrucât eu personal l-am ținut pe vremuri fiind proprietatea firmei Orient-Express.

Îți mulțumesc.

Al tău, Darius

Saluturi cucoanelor.

NB. Greșelile sunt făcute la Berlin la copiere...

38 (2)
CMLXVIII

Dragă Liviu,

Îți trimit piesa „Flăcări” și te rog - dacă ai vreme - să fugi peste ea și să o dai Comitetului de Lectură, dacă e cazul.

Aud că Rozina e în comitet. Adă-i aminte de ardeleanul, pe care l-a invitat în loja ei la premiera „Rozinei”. Piesa, ști[i] tu, am scris-o acum zece ani, când ai ascultat-o și ai apreciat-o, dar Comitetul de atunci mi-a cerut să-l scot pe intrigant din serviciul... Siguranței. De atunci am tot lucrat la piesă și azi e după cerințele actualității și s'a schimbat mult de atunci, ca și rochiile femeilor noastre.

Dacă vrei, scrie-i o prefață, natural, dacă merită, că zău, îți zic zău, nu mă supăr, dacă, în caz de nu ai aflat-o ca bună, mi-ai spune de-a dreptul.

De aceea, ... mă constitui în parte pretensivă și-ți aștept un mic răspuns.

Să-mi mai scrii dacă e bine să o dau (dacă trebuie) la Comitetul de lectură de la Cluj, Iași etc.

Dragă Liviu, nu observi, eu te caut odată la anul, deci cred că sunt cel mai modest dintre prietenii tăi.

Cu drag[,] al tău Darius

Satu Mare 8 martie 1931

[PS] Scrie-mi adresa ta.

38 (3)

CMLXVIII

REVIZORATUL ȘCOLAR

SATU MARE

Dragă Liviu,

Azi m-am întors dintr'o lungă inspecție, așa că numai acum pot să-ți răspund.

La Clubul Ziariștilor s'ar putea face oricând conferința și garantez și onorarul convenit. Dar... nu toți „românii” înțeleg rostul clubului, astfel că, ar veni numai o parte dintre dânsii și cei, cari ar excela cu absența, ar fi tocmai național-țărăniștii, în dușmănie de moarte cu acest club. Ceilalți ar veni, mai cu seamă, liberalii! (Vezi noi - eu nu - sătmărenii facem politică serioasă, nu glumă...). Nu ași vrea cu nici un preț ca să ajungi - grație invitației noastre - într-o situație discutabilă din partea celor câtorva.

Ioan Nistor

M'am gândit că totuși să accepti invitația Clubului, dar acesta fiind cercetat de mai mulți minoritari intelectuali, va trebui să schimbi subiectul și să alegi ceva adecvat și lor. În care caz ai face, ceea ce noi voim și facem: o mai mare apropiere.

Am intrat în tratative cu agenția teatrală locală, dar aceștia nu văd asigurat onorarul, fiindcă pe aici este, de fapt, o criză uriașă financiară și înaintea ta a făcut ravagiile Tănase și ceva după el turneul Nottara (26 Oct. și 6-7 Nov.).

Acum urmează să alegi din aceste: Sau vii cu un subiect de maximum ½ oră – ¾ ales special și pentru minoritari (nu trebuie să vorbești ungurește, dacă ai face și asta poate ai da de hac cu „prieteni tăi” în schimb ai stârni un delir și o binefacere. Sau alegi o altă zi, mai târziu, cu subiectul indicat - titlul e foarte sugestiv - la teatru.

S'ar putea face și acum asta, dar ar trebui să reducem mult intrarea, la 20 lei, care reducere ar putea să aducă o sumă de maximum 2 000 lei, căci sunt speze multe.

Ți-am descris amănunțit situația. Alege și răspunde-mi.

Sărut mâinele doamnei Fany și pe Puia iar pe tine te îmbrățișez.

Al vostru, Dariu
Satu Mare 20 Oct. 1931

38 (4)

CMLXVIII

Dariu Pop
Satu Mare

Dragă Liviu,

Sunt cu ghinion, n'ai fost acasă. Era cât p' aici să te văz la Valea Mare, dar nici acolo nu am putut merge.

Fă-mi un mare bine. Și te rog mult pentru aceasta. Te rog să-mi prezinți piesa, refăcută mult, Comitetului de Lectură dela Teatrul Național și fiind că sunt de prezent atât de gol de parale (mi-am făcut o casă la Baia Mare - din roșu) vezi, dacă se poate, să fiu iertat de taxă. Uite, dragă Liviu, fă-mi acest bine și nu mă lăsa, să iei în considerare, dacă nu altceva, măcar insistența mea.

Ce-ți mai face... Gorila?

Samarineanu de la „Familia” te roagă și te rog și eu, fiind în acel grup, să dai un fragment, sau altceva pt. nrul (sic!) viitor al Familiei.

Cu drag, Dariu
20 / II [1]936

38 (5)

CMLXVIII

[Plic timbrat și ștampilat; adresa lui Liviu Rebreanu]

Domniei Sale,

Domnului Liviu Rebreanu, publicist

București, Bulevardul Elisabeta Nr. 97

38 (5)

CMLXVIII

Dariu Pop, inspector școlar

Cere scuze dnei Fany și fratelui Liviu că a uitat de nectarul dela vie și a venit la Satu Mare fără acea scumpă povară, dar azi, găsindu-ne în sânul Familiei, unde se serbează un „Gavril” ne aducem cu toții aminte de Liviu Rebreanu, ca sinceri admiratori și dorim ca „Gorila”

să străbată cât mai repede granițele noastre, făcând romanului nostru locul de cinste până la premiul „Nobel” dragului nostru romancier așa după cum merită de multă vreme. – Dragă Liviu, dacă ai fi fost printre noi astăzi ai fi fost sărbătorit mai mult, mai meritat ca și la sărbătorile convenționale...

Florica și Darius
Ziua Arh. Mihail și Gavril
[Anul neprecizat; urmează opt semnături indescifrabile.]

38 (6)
CMLXVIII

Dragă Liviu,

Trimit un exemplar din lucrarea mea, făcută cu multă sudoare (99% transpirație + 1% inspirație). Voiu fi mândru că în biblioteca ta se va găsi un volum de-al meu. –

Nu știu, cât ești de ocupat, dar totuș te rog, dă-i un telefon lui Massini și întreabă-l de cele două lucrări muzicale ale mele, pe care i le-am predat – la dorința lui – încă în vară, la Mangalia.

A doua chestiune, cu mult mai arzătoare pentru mine e că am fost numit inspector școlar pentru școalele minoritare din ținutul Someș, dar tot odată, din inspector bugetar ce eram, m'au dat la catedră (pe care nu o aveam) și m'au delegat de inspector. Această ispravă, a nu știu cui din Minister, m'a păgubit lunar cu 4 332 lei. E cam mult și cum sunt aranjat cu plățile anuităților după leafa de 13 500, pe care o aveam ca inspector bugetar, astăzi nu pot să fac față cu cei 9 168 lei, câți îi primesc de prezent și mi-e în pericol casa din Baia Mare, pe care am clădit-o cu atâta trudă și economii.

Te rog, dacă mai ții puțin la mine, interesează-te la Minister. Cred că cuvântul tău apasă acolo greu în cumpănă. Drept să-ți spun nici nu am parale să mă duc la București, că m'au sărăcit cu totul cu această degradare, fiindcă plătesc câte 7 000 lei în anuități și nu-mi rămân bani.

Nu te supăra că te rog să faci lucrul acesta pentru mine, dar am credința că vei face, pentru că știu că ții și trebuie să ții la mine.

Nevasta plânge într'una și și eu sunt cam la marginea rezistenței.

Cartea care ți-o trimit, fiind de specialitate și de interes local, cred că-ți închipui că nu-mi aducea aproape nimic. –

Te rog, dragă Liviu, notează-ți și fă-mi serviciul acesta că și eu te voi servi nici nu ști[i] când și cum. Sărut mâinile doamnei Fany.

Cu mulțumiri, Darius
15 / XII [1]938, Satu Mare

Te rog răspunde-mi de Massini și de hotărârea ce ai luat pentru a mă ajuta.
Adresa: D. P. Satu Mare, Str. Cuza Vodă, No. 6

Ioan Nistor,
Satu Mare, RO
e-mail: ioan.nistor.sm@gmail.com